

Новітні технології, стрімкий прогрес, впровадження експериментальних систем господарювання не тільки сприяють розвитку економіки, а й несуть потенційну небезпеку. Нині ймовірність катастроф зростає швидше, ніж протидія їм. Підтвердження цієї тези - результати дослідження інституту «Future of Humanity» при Оксфордському університеті та фонду «Global Challenges», які встановили, що дев'ять загроз із дванадцяти є наслідком життєдіяльності людини. На першому місці в цьому списку - пожежі та техногенні катастрофи.

Управління ризиками

в сфері пожежної та техногенної безпеки

За останні десять років в Україні сталося понад 600 тисяч пожеж, від яких загинуло 20 тисяч осіб, полум'ям знищено 10 тисяч одиниць автотехніки, матеріальні втрати сягнули майже 30 млрд гривень. Щороку в державі незмінно відбувається 65-70 тисяч пожеж, гине до трьох тисяч людей, знищується до 30 тисяч будівель та споруд. Втрати від пожеж помітно перевищили загальний збиток держави від інших надзвичайних ситуацій. До того ж вони безповоротні та вимагають великих витрат на відновлення. Кількість загиблих на душу населення в сім разів перевищує показники Сполучених Штатів Америки та у кілька разів - провідних країн Європи.

Постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 2016 року № 419-р затверджено план заходів щодо реалізації Концепції управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру на 2015—2020 роки, в якому передбачені прийняття, відповідно до міжнародних, національних

стандартів у сфері управління ризиками та галузевих нормативних документів щодо застосування ризик-орієнтованих підходів під час впровадження безпеки в галузі виробництва, розробка положень з питань організації управління ризиками, методик оцінки ризиків, карт ризиків за окремими видами надзвичайних ситуацій, рекомендацій щодо застосування методів, стандартів і програм визначення ризиків тощо.

Термінологічно визначено такі поняття, як ризик, прийнятний ризик та управління ризиком. Отже, під терміном «ризик» слід розуміти ступінь імовірності певної негативної події, яка може статися в певний час або за певних обставин на території об'єкта чи за його межами. Варто зазначити, що таке визначення терміну не враховує об'єму заподіяної шкоди внаслідок настання негативної події. У загальному вигляді поняття ризику можна пояснити як поєднання ймовірності настання негативної події та величини втрат. Розглядаючи

комбінації цих складових і адекватність ситуації, можна не тільки оцінити рівень небезпеки, а й прийняти рішення щодо подальших дій, і таким чином свідомо управляти ризиками.

На виконання програми економічних реформ наша країна поступово переходить на новий вид технічного регулювання, в основі якого лежить міжнародна система управління ризиками. На Заході вона має назву функціонально-орієнтованого проектування.

В Україні, відповідно до Постанови КМУ від 29.02.2012 №306 «Про затвердження критеріїв, за якими оцінюють ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначають періодичність планових заходів державного нагляду (контролю) в сфері техногенної й пожежної безпеки», державний нагляд здійснюють шляхом перевірок залежно від ступеня ризику від провадження господарської діяльності.

Цією постановою встановлено три ступені ризику: високий, середній та незна-

чний, від яких залежить періодичність перевірок (щорічно, раз на три та п'ять років).

Наведені в постанові критерії не передбачають зарахування суб'єктів господарювання з урахуванням значення прийнятого ризику від впровадження господарської діяльності до одного з трьох ступенів ризику за кількісними значеннями пожежного ризику об'єктів, отриманими шляхом розрахунку.

Унаслідок недосконалого правового поля на сьогодні не існує вітчизняної методики кількісного оцінювання показників рівня пожежного ризику, в т. ч. механізму його розрахунку. Все це ускладнює запровадження в державі удосконаленої системи забезпечення пожежної та техногенної безпеки на основі рівня ризику. Не маючи законодавчо закріплених базових величин для визначення кількісних значень пожежних ризиків, ці показники встановлюють декларативно, за методиками інших країн або за рахунок нелегітимних напрацювань наших учених.

Чинники, які впливають на величину пожежних ризиків, можна умовно розділити на три групи: природні, техногенні та соціальні. Всі вони повністю або частково підпадають під систему свідомого управління.

Так, якщо взяти природні явища, то, хоча керування погодою ще не зовсім входить до нашої компетенції, наслідки природних катаклізмів можна пом'якшити, вживши певних заходів (блискавкозахист, просіки у лісі тощо).

Стосовно техногенних чинників, то нині технічний прогрес, з одного боку, стимулює кількісне збільшення пожеж, а з іншого, змушує створювати нові засоби захисту та вимагає впроваджувати сучасні автоматизовані системи гасіння, удосконалювати протипожежні заходи, розробляти і впроваджувати пристрої, призначені для запобігання пожежам.

Ще одним компонентом зниження ризиків техногенного характеру є введення суворіших протипожежних норм та технологічних регламентів.

Велика частина пожеж має соціальний характер і відбувається з вини людини. Підпали, необережне поводження з вогнем, недбалість під час монтажних робіт, невчасний виклик аварійних служб - все це лише частина причин їх та тяжких наслідків. Управління цією групою ризиків потребує впровадження цілої низки комплексних заходів, спрямованих на підвищення рівня пожежно-профілактичної роботи (створення відповідних підрозділів, нормативно-правових відносин, навчання населення тощо).

Також можна розглядати ризики залежно від походження: за причинами – порушення правил експлуатації електрообладнання, влучення блискавки, підпали тощо; за особливостями об'єкту – характеристика будівлі, призначення, горюче навантаження, наявність людей тощо. Цей список можна доповнити безліччю чинників, що сприяють виникненню пожеж та аварій.

Пожежний та техногенний ризики слід розраховувати індивідуально для кожної системи, вони не повинні бути постійною величиною.

За певних умов ризиками треба управляти, тим самим забезпечуючи нормативний рівень пожежної та техногенної безпеки, що дасть змогу їх штучно знизити.

Визначати рівень ризику повинні компетентні організації (державні або приватні з відповідною ліцензією) після комплексного вивчення технологічних процесів виробництва, визначення пожежної небезпеки речовин та матеріалів, дослідження проектної документації, а також детального пожежно-технічного обстеження об'єкта, перевірки стану обладнання та рівня підготовки персоналу.

На підставі отриманих відомостей проводять кількісний розрахунок пожежного

ризиків, оцінюють загальний протипожежний стан об'єкта та розробляють комплекс заходів зі скорочення ризиків: природного (захист від блискавки, прямих сонячних променів тощо); техногенного (захист від короткого замикання, розгерметизації, ударів, перегрівання тощо); соціального (запобігання підпалам, порушенням правил пожежної безпеки, навчання населення правил пожежної безпеки тощо).

Згаданий комплекс повинен складатися з двох напрямків: профілактичного (навчання, накази, інструкції) та технічного (водопостачання, сигналізація, пожежогасіння). Ключовим інструментом у розробці стратегії зниження ризику є робота з переліком подій. Визначення небезпечних чинників, а також прогнозування розвитку ймовірної пожежі дає змогу вирішити завдання з мінімумом витрат.

У разі перевищення пожежного ризику перед керівниками установ (підприємств, організацій) постає питання щодо розробки додаткових заходів пожежної безпеки. При цьому скоротити її рівень (небезпеки) можна за рахунок запобіжних заходів та запровадження додаткових систем безпеки.

Так, зменшити показник пожежного ризику можна шляхом внесення змін до проектів, створення додаткових шляхів евакуації, збільшення отворів, сходових майданчиків та аварійних виходів, впровадження систем димовидалення, оповіщення про пожежу та сигналізації, обмеження кількості людей на об'єкті тощо. Слід звернути увагу на той факт, що виконання навіть одного із перерахованих вище заходів може серйозно вплинути на показник пожежного ризику.

Ігор ВАСИЛЬЄВ,
професор кафедри
профілактики пожеж
та безпеки життєдіяльності
населення ІДУЦЗ

Шановні друзі!

Добровільне пожежне товариство України, відповідно до цілей та завдань, в тісній співпраці з громадськістю вживає заходів, спрямованих на зміцнення пожежної та техногенної безпеки в державі.

Уже протягом 57 років Товариство проводить роботу щодо суспільно-морального виховання населення, навчання норм та правил пожежної безпеки, популяризації професії рятувальника, розвитку пожежно-прикладного та інших видів масового спорту, організації й проведення фестивалів Дружин юних пожежників.

Але потрібно зробити ще більше! Попереду у добровольців України багатогранна робота, націлена на боротьбу з вогнем та техногенними аваріями, удосконалення форм і методів роботи з населенням. І тільки спільними зусиллями ми можемо протистояти вогняній стихії та техногенним катастрофам.

Пробимо підтримати нашу діяльність і за можливості перераховувати кошти на розрахунковий рахунок: 26000324632 в ХОД АТ «Райффайзен Банк Аваль» МФО 380805 ЄДРПОУ 00020876 з призначенням платежу «Добровільна пожертва».

Правління